

A MEZŐGAZDASÁGI ISMERETEK ÉS GYAKORLATOK SZAKRA JELENTKEZŐ ÉS A FELVÉTELT NYERT TANÁRJELÖLTEK SZAKMAVÁLASZTÁSÁT BEFOLYÁSOLÓ KÖRÜLMÉNYEK VIZSGÁLATA A TANÁRKÉPZÉS SZEMPONTJÁBÓL

Írta: MIHÁLY ENDRE

A mezőgazdasági ismeretek és gyakorlatok (a továbbiak során mezőgazdaságtan) szakot választó tanárjelöltek szakmaválasztásával és a tanári pályára történő irányulásának körülményeivel, indítékaival már közel tíz éve foglalkozunk. Azért figyeltünk fel ezekre a kérdésekre, mert tapasztalatunk szerint a hallgatóknak problémát jelentett a tanszékünk követelményeire való alkalmazkodás. Gyakran észleltük a technikai érzék, a rátermettség és az érdeklődés hiányát a gyakorlatokon. Ezirányú vizsgálatainkat nagyban elősegítette és befolyásolta a főiskolánk Pszichológiai Tanszékén folyó, a pályaválasztással kapcsolatos kiterjedt kutatás és annak eredményei.

A vizsgálatokat kezdetben (1965—68) csak a felvételt nyert hallgatók körében végeztük el. Ennek részletesebb kidolgozását az akkor szűkebb keretek korlátozták, és csak érintőlegesen foglalkoztunk a pályaeorientáció preventív körülményeivel. Az akkori vizsgálati eredményeink, valamint a Pszichológiai Tanszék eredményei arra sarkalltak, hogy a vizsgálatainkat rendszeresen tovább folytassuk. Így 1971 óta a főiskola biológia-mezőgazdaságtan szakára jelentkező tanulók irányulásának körülményeit és tényezőit a szaktárgy és a pedagógus pálya vonatkozásában kutatjuk.

Vizsgálatainkat kiterjesztettük az összes jelentkező tanulóra. Kutatásunk középpontjában továbbra is a szaktárgyi érdeklődésen alapuló pályaválasztás ható tényezői állnak. Véleményünk szerint a szakpedagógus oktatási-nevelési tevékenységének egyik legjelentősebb feltétele a választott szaktárgy ismerete, értése és szeretete.

Az 1970-ben főiskolánkon megtartott Felsőoktatási — Pedagógiai Tudományos Ülésszakon elhangzott előadáson már utaltunk a mezőgazdaságtan szakra jelentkező hallgatók pályaválasztásának és a szaktárgyi orientációjának néhány körülményére. Ebben a már felvételt nyert tanárjelöltek körében végzett vizsgálatokat írtuk le, és azok tanszéki következményeit elemeztük. Még elhanyagoltuk az olyan megelőző körülményeket, tényeket, mint a család szociológiai hatása, az iskola pályairányító munkája stb., amelyek szintén jelentősen befolyásolják a középiskolai tanulók pályaválasztását, főleg a szaktárgyi orientációját.

Ebben a tanulmányban már részletesebben vizsgáljuk a felvételiző tanulókat is. A kutatást tovább kívánjuk folytatni, bővíteni a képzítés megszerzéséig. Sőt, a végzett tanárokkal kapcsolatosan is folynak ilyen természetű vizsgálatok a tanszékünkön. Ebben a vertikálisan összefüggő vizsgálati folyamatban reméljük, hogy sikerül feltárni a szakos tanárképzésünk néhány kérdését, néhány problémájának okát. Reméljük, hogy ezek birtokában tanszékünk majd fokozhatja a szakos tanárképzés eredményességét. Lényegében ez a kutatómunkánk célkitűzése.

A vizsgálat módszere

A módszerek megválasztását és azok alkalmazását elősegítették a főiskolánkon folyó szociológiai kutatások tapasztalatai. Ezek alapján a már jól bevált metodikát alkalmaztuk, amellyel a Pszichológiai, Magyar Nyelvészeti és a Neveléstudományi Tanszék dolgozott.* Alkalmazott módszerek a dokumentumok elemzése, a megfigyelések, írásbeli kérdések és a személyes interjúk voltak. A módszerek megválasztását befolyásolták a gyűjtött anyag sajátosságai, mennyisége, hitelességének bizonyítása, esetleges kontrollálása, az évfolyam illetve a csoport belső légköre is. A vizs-

* Ezúton mondok köszönetet Geréb Györgynek, Jóna Zoltánnak, Békési Imrének és Riesz Bélának a dolgozat elkészítéséhez nyújtott segítségükért.

gálatok sikere és az őszinte válaszok létrejötte érdekében az írásbeli interjúkat minden alkalommal névtelenül gyűjtöttük be. A kérdőíven semmiféle jelzést nem használtunk. Megítélésünk szerint a kérdéseink között mindössze egy olyan kérdés szerepelt, hogy „Akart-e tanár lenni?” ,amelyre az adott válasz a felvételi vizsgakörülmények miatt eltérhetett a valóságtól. Erre a kérdésre még név nélkül sem bizonyos, hogy nemleges választ ad a felvételiző. Akadt azonban olyan kérdőív, ahol erre a kérdésre nem kaptunk választ. Mi ezeket nemleges válaszként értékeltük. Ezt a kérdést azután a sikeresen felvételiző hallgatóknak ismét feltettük, s az így kapott válaszok meggyőzték bennünket arról, hogy fiataljaink nagyobb többsége őszintén nyilatkozott már az első kérdőíven is.

A vizsgálati feladataink megoldása érdekében a következő adatokat dolgoztuk fel:

1. A felvételre jelentkezők családi és tanulmányi adatait, a Tanulmányi Osztályra beküldött jelentkezési beadványok alapján. Csak azokra a tényekre voltunk tekintettel, amelyek befolyásolhatták a tanári pályára való jelentkezést és a választott szaktárgy felé való irányulást. Konkrétan a következő adatokat elemeztük:

— *a szülők* foglalkozása, iskolai végzettsége, jövedelme és a lakóhely,

— *a tanuló* iskolai végzettsége, tanulmányi eredménye a választott tantárgyakból, szakkörben való tevékenysége, tantárgyi versenyen, pályázaton elért eredmények.

2. A felvételre jelentkezőknek kérdéseket adtunk fel, amelyekre írásban kellett válaszolniuk. Kérdések a következők voltak:

Milyen középiskolában végzett?

Szüleinek mi a foglalkozása?

(Ezek kontroll kérdések voltak. A válaszokat összevetettük a dokumentumokból gyűjtött adatokkal.)

Mikor, hol és miért szerette meg a tanári pályát?

Miért ezt a szakot választotta!?

Melyik szaktárgy miatt választotta ezt a szakot?

Szeretett volna-e más szakot választani, vagy más felsőoktatási intézménybe menni?

Miért nem oda jelentkezett?

Miért szerette meg a mezőgazdaságtant?

Milyen mezőgazdasági tárgyú szakkönyveket olvasott?

3. A vizsgálat a felvételt nyert hallgatók körében folytatódott. Az első félév végén ismét felkerestük őket kérdéseinkkel, amelyekre írásban kellett válaszolniuk. A kérdések most már konkrétan arra irányultak, hogy a szaktárgy megválasztásában milyen körülmények segítettek. Ezek alapján a szaktárgy felé irányulás motívumait illetve azok kialakulását igyekeztünk feltárni. Kérdéseink a következők voltak:

Ki és mi segítette a pályaválasztásában?

Erre a szakra akart-e eredetileg is jelentkezni?

Kapott-e kielégítő utasítást a szaktárgy megválasztásához?

Ismerte-e a választott tárgyak tartalmát és követelményeit?

Részt vett-e felvételi előkészítőn, s ha igen miből?

Érte-e meglepetés a szaktárgyak tartalmát és követelményeit illetően?

Az első félév sikeres vizsgái után mind gyakrabban alkalmaztuk a személyes interjú módszerét. Voltak kérdések, amelyeknek feltárása csak ezzel a módszerrel járt megnyugtatóan reális eredménnyel.

A vizsgálatok eredményei

A vizsgálataink eddigi eredményei azt mutatják, hogy a szakmai irányulást befolyásoló tényezők hatása és aránya lényegesen nem változott az 1965–68-as években végzett vizsgálatokhoz viszonyítva. Az akkori adatok szerint a felvételt nyert hallgatók 67%-ának nemhogy előképzettsége, de még kapcsolata sem volt az általuk választott mezőgazdaságtannal. A középiskolában sem tanultak hasonló jellegű tantárgyakat. Ennek persze természetes következménye, hogy a jelöltjeinknek mintegy 38%-a választotta csak a biológia-mezőgazdaságtan szakot a mezőgazdaságtan miatt. Igaz, hogy ez a számarány nem mutatja meg azokat a negatív előjeleket, amelyek lényegében problematikusá teszik a mezőgazdaságtan szakos tanárképzést. Ezért határoztuk el, hogy minél több hatótényezőt vizsgálunk meg és elemezzünk.

A vizsgálatainkat az a körülmény teszi indokolttá, hogy a már említett orientáló tényezők hiányossága miatt a mezőgazdasági tanszéken szinte minden oktatási évben jelentkeztek oktatási és nevelési problémák.

A szaktárgyi irányultság területén a főiskola összviszonylatában sem megnyugtató a helyzet. Ezt már a Lélektani tanszék 1960-ban 350 tanárjelölt esetében bizonyította [4]. Ebben a tanulmányban nyert bizonyítást, hogy a tanárjelöltek 78,9%-át a szaktárgyi érdeklődés helyett az általunk „általános” motívumnak nevezett tanári pálya vonzotta a főiskolára. „A felvételt nyertek közül — írja GERÉB és TIMÁRNÉ — csak 21,1%-át vonzotta a „speciális” motívum, vagyis a szaktárgyak iránti érdeklődés.”

Az eddigi tapasztalataink is azt bizonyítják, hogy a szaktárgyrendszerű oktatást igénylő pedagógus pályákon nem választható el a szaktárgyi szeretet és ismeret a tanári elhivatottságtól. A vizsgálatok többsége sajnos azt mutatja, hogy a szaktárgyi szeretet és a tanári pálya iránti vonzalom egymástól elkülönülten és legtöbbször a szaktárgyi érdeklődés rovására, annak hátrányára jelentkezik. Ezért az a nagy kérdés, hogy milyen tényezők akadályozzák ill. akadályozhatják a két alapvető követelményt, a tanári pálya és a szaktárgyi orientáció szinkronban való jelentkezését? Elképzelhető, hogy éppen a középfokú oktatás célirányosabb pályaorientáló tevékenységnek a fogyatékosága, vagy a tájékoztatás általános hiányosságai. Erről írnak már 1963-ban GERÉB és VERÓK is [6]. Megállapítják, hogy a tanulóknak a tanári pályáról való tájékozottsága nem kielégítő. Ugyanakkor sürgetik az egyes pályatükörök összeállítását, amely elősegítheti a tanulók megalapozottabb pályaismeretét, a pályára való irányulását. Reméljük, hogy a középfokú oktatás jelenlegi reformjával majd ezen a területen is lényeges változás következik be.

A pályára irányító és a szaktárgyi orientációt feltehetően befolyásoló tényezőket a következő sorrendben elemezzük: először a *családi környezetet*, mint szociális ható tényezőt, azután az *iskolai környezetet*, mint alapvető orientáló tényezőt.

A családi környezet orientáló hatásának vizsgálata

Az eddigi vizsgálatok és tapasztalatok szerint az egyéni érdeklődés, hajlamok, készségek, képességek mellett, még mindig jelentős szerepet játszanak a pálya megválasztásában a szülők foglalkozása, szemléletmódja és a véletlen körülmények. Ha azt is figyelembe vesszük, hogy a pedagóguspályára jelentkezőknek több mint 90%-a nő, akkor még inkább fel kell tételeznünk a szülők érvényesülő befolyását. A lányok pályaválasztásában, köztudott, hogy még mindig fokozottabban érvényesül a szülők elképzelése, kívánsága, vágya alapján történő irányulás.

Vizsgálatainkhoz a felvételi dokumentumokból kigyűjtött és elemzett adatok voltak: a szülők foglalkozása, iskolai végzettsége, jövedelme és a lakóhelyük, mint feltételezhetően befolyásoló tényezők.

A *szülők foglalkozása* — az eddigi tapasztalatok szerint — nagymértékben befolyásolja a gyermekek pályaválasztását. Ezt bizonyították a jelenlegi vizsgálataink is. A szülők foglalkozásának a pályára irányító szerepe mérhetően jelentkezett. A szaktárgyi orientációra gyakorolt hatása viszont elenyészően kicsinek mutatkozik. Ennek elemzése érdekében megvizsgáltuk az 1971—72—73-években a mezőgazdaságtan szakra jelentkezett 147 tanuló szüleinek foglalkozás szerinti megoszlását. A vizsgálat eredménye a következőképpen alakult (1. ábra).

1. ábra

A diagramm szembevetően mutatja a fizikai és a szellemi dolgozó szülők csaknem 50%-os arányát. Ez a megoszlási arány azt a tényt is megerősíti, hogy ma a fizikai dolgozó szülők is értelmiségi, főképpen pedagógusi pályára irányítják leánygyermkeiket. A tanári pálya választását megérlelő körülmények nem egyformák a szellemi és a fizikai dolgozók gyermekeinél. Ennek ellenére a mutatkozó kiegyenlítődést a tanári pálya előnyeiről kialakult elképzelések befolyásolják. A mezőgazdaságban dolgozó szülők 19%-os aránya nem jelentéktelen a szaktárgyi orientálódás szempontjából, mert ebben a környezetben érhatték a tanulót olyan hatások, amelyek pozitívan befolyásolhatták irányulását.

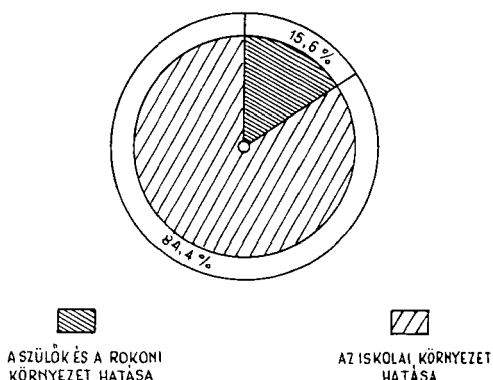
A részünkről feltételezett családi környezeti hatás azonban csak látens motívumot tápláló tényezőnek mutatkozik. Ugyanis a hallgatóknak a 85%-a arra a kérdéseinkre, hogy:

„Mikor, hol és miért szerette meg a tanári pályát?”

válaszolva nem a családi környezetet jelölte meg a meghatározó körülménynek. (2. ábra).

A 2. számú ábrán feltüntetett százalékos megoszlás azt mutatja, hogy a pályaválasztásban előtérbe került a társadalmi hatás illetve a tanulók önálló elhatározásának érvényesülése. A vizsgálatok során főleg *az iskola komplex hatásának irányító szerepe* domborodott ki. A GERÉB és TÍMÁRNÉ vizsgálatai is az iskolai környezetet,

A PÁLYAIRÁNYÍTÓ TÉNYEZŐK SZÁZALEKOS MEGOSZLÁSA

2. ábra

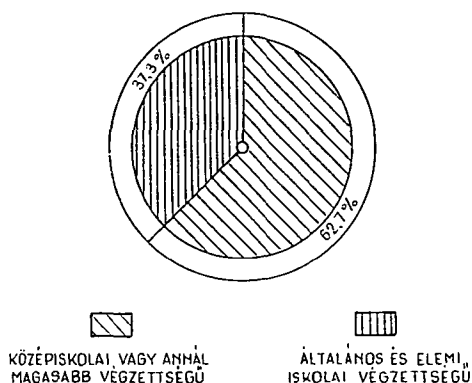
annak hatáskomplexumát jelölik meg a legfontosabb motívumképző tényezőknek [4]. A mi vizsgálataink eredménye alapján a tanárjelöltek 84,4%-nál tartalmaztak a válaszok az iskolára utaló véleményeket.

A biológia-mezőgazdaságtan szakra jelentkezetteknél a szaktárgyi orientálódás felkutatása végett vizsgáltuk *a szülők mezőgazdasággal való kapcsolatát* is. Az eredmények alapján a felvételre jelentkező 147 tanuló közül csak 28 családnak, 19%-nak volt közvetlen kapcsolata a mezőgazdasággal. Ha ide vesszük a mezőgazdasági jellegű üzemekben dolgozó szellemi munkásokat is, akkor 38% az olyan családi környezetből jövő tanulók aránya, amely a szaktárgyi orientáció szempontjából komoly tényezőnek tekinthető. Ez a jelentkező tanulóknak az egyharmadát teszi ki. A fennmaradó 62%-nál a szaktárgyi érdeklődést kiváltó „motívumok” között főleg a tantárgyak csoportosítása szerepel, vagyis a mezőgazdaságtan szakot számukra legkedvezőbb szakpárosításként fogadják el. Ez abból is adódik, hogy nem ismerik a szaktárgy követelményeit. A személyes interjú folyamán leggyakrabban szereplő indoklások között a következő megjegyzések szerepelnek: pl. „A biológiát ismerem, a mezőgazdaságtant meg majd megtanulom. A képességeimhez mérten a biológiának ez a szakpárosítása felel meg a legjobban. A mezőgazdaságtan nagyon közel áll a biológiához.” Ez az utóbbi indoklás a szaktárgyi orientáció szempontjából is figyelemre méltó.

A szülők iskolai végzettségével kapcsolatos elemzést az alábbi diagramm mutatja be (3. ábra).

A diagramm adatai szerint a felvételre jelentkezett tanulók szüleinek végzettség szerinti megoszlása szembetűnő. Az általános és elemi iskolai végzettségű szülők gyermekei a jelentkezők 37,3%-át képezték. Ez nem kis szám, főleg akkor, ha a tanulók továbbtanulásában a szülők végzettségének jelentőséget tulajdonítunk. Ez viszont nem kétséges, hisz a szülőikben már kialakult igényesség a gyermekükben tovább plántálódik. Ezt némileg bizonyítja a 25,4%-os különbség is, amivel több a magasabb iskolai végzettségű szülők gyermekeinek az aránya. Természetesen ez az eltérés a jelen körülmények között nem aggasztó — ha figyelembe vesszük a tanulásban résztvevők számának mind fokozottabb növekedését — és ezért következtetések levonására sem jogosít.

A FELVÉTELIZETT TANULÓK SZÜLEINEK ISKOLAI VÉGZETTSÉG SZERINTI SZÁZALÉKOS MEGOSZLÁSA

3. ábra

Továbbá megvizsgáltuk a *szülők jövedelmét, keresetét* és annak a pályairányító hatását, a szakunkra jelentkező 98 tanulónál. (Azért csak ennyi tanulónál vizsgáltuk, mert a valóságos jövedelmet csak ezeknél tudtuk megállapítani.) Ezek közül 91 esetben 2000 Ft felett volt a kereset, és ebből 52-nél 4000 Ft felett alakult a jövedelem.

Ennek alapján azt a következtetést vonhattuk le, hogy a pedagóguspályára történő irányulásban a szülők anyagi helyzete nem lehet döntő. Már csak azért sem, mert a szocialista társadalmunk kormányhatározattal szabályozza az alacsonyabb fizetésű munkás paraszt szülők tovább tanuló gyermekeinek anyagi támogatását. Úgy véljük, hogy a pályaválasztás során ezekről a lehetőségekről is alaposabb tájékoztatást kellene nyújtani a tanulóknak.

A pályaválasztást befolyásoló családi környezetből számottevőnek tartjuk a *szülők lakóhelyét* is. Különösen a mezőgazdaságtan szak megválasztása szempontjából tulajdonítunk ennek nagyobb jelentőséget. A lakóhely vizsgálata érdekében végzett felmérések eredményét a 4. számú diagram szemlélteti (4. ábra).

Meglepő, hogy a szakunkra jelentkezőknek kisebb százaléka jön faluról. A szak-tárgyunk oktatása szempontjából kedvezőbb volna, ha ez az arány kiegyenlítettebb lenne. A falusi természeti környezet jobban megismerteti és megszeretteti a mezőgazdasági tevékenységeket.

A viszonylag kisebb számú falusi, esetleg tanyai környezetből jövő tanulók szak-tárgyi érdeklődése számottevő a tanszék oktató-nevelő munkája szempontjából. Az általuk mutatott szakmai tájékozottság, gyakorlatiasság, ügyesség, munkabírárság, kitartás igen jó hatást gyakorol a városból jövő hallgatóinkra. Ezekkel a tulajdonságokkal különösen a gyakorlatok során nyújtanak közvetlen segítséget évfolyamtársaiknak és közvetve tanáraiknak is.

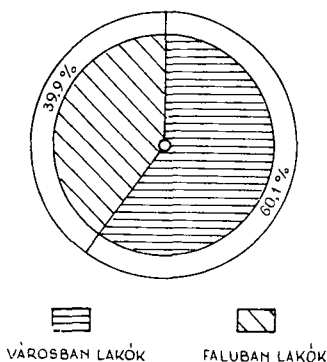
A szaktárgy iránti érdeklődést kiváltó tényezők további feltárása érdekében megkérdeztük a tanulóktól, hogy

„Van-e kertjük, földjük, házi haszonállatuk?”

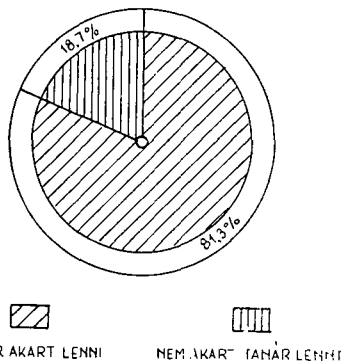
A 147 tanuló esetében 106-nál volt kert (föld) illetve haszonállat. A jelentkezők közül 41 családnak nem volt egyik sem.

A SZÜLŐK LAKÓHELY SZERINTI SZÁZALÉKOS MEGOSZTLÁSA

A FELVÉTELT NYERT HALLGATÓK TANÁRI PÁLYA IRÁNTI ÉRDEKLŐDÉS SZERINTI SZÁZALÉKOS MEGOSZTLÁSA

4. ábra

5. ábra

Tisztáztuk azt a kérdést is, hogy a jelölt
„Akart-e tanár lenni?”

Kérdésünkre a 147 jelentkezőből 139-en igennel válaszoltak. Nyolcan nem válaszoltak a kérdésre. Utaltunk már e kérdésre adott válasz esetleges szubjektív jellegére. A valóságnak megfelelő válaszban való kételkedésünket a felvételi vizsgaszituációval indokoljuk. Ennek ellenére a kérdésünk nem volt véletlen, sem tévedés. A nem válaszoló 8 tanuló álláspontja lényegében nemlegesnek tekinthető. Ezzel összefüggésben vizsgáltuk ugyanerre a kérdésre adott válaszokat a már felvételt nyert hallgatók körében. A pedagógus pályaválasztásra adott válaszokat az 5. ábra mutatja be (5. ábra).

A diagram szerint a már felvételt nyert hallgatók nemleges válasza észrevehetően magasabb. Ezt vizsgáltuk már 1970-ben is [10]. Az akkori eredmények szakunkon nagyobb, 84 százalékat mutattak a tanári pályára irányulás mellett, mint a jelenlegi 81,3 százalék.

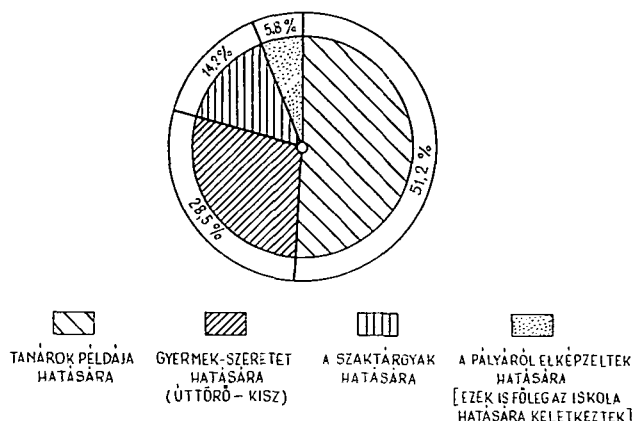
A vizsgálatok szerint azt állapíthatjuk meg, hogy a tanszékünk a szaktárgyi oktató-nevelő munkáját főképpen az elsőéveseknél kezdetben a tanári pályára irányító motívumokra alapozhatja. Ez a tény megköveteli tanszékünkötől, hogy az ilyen jellegű tantárgypedagógiai kutatásokat sokkal kiterjedtebben végezze az átmeneti szakasz megkönnyítése érdekében. A 81,3% pedagógusi pályával szimpatizáló hallgató számára még jobban meg kell teremtenünk a pálya és a szaktárgyi érdeklődés közötti szinkront kialakító didaktikai és pedagógiai feltételeket.

A következőkben nézzük meg az iskola szerepét a tanulók pályaválasztásában.

Az iskolai környezet hatása a tanulók szaktárgyi orientációjára

Az eddigi fejtegetéseinkben már helyenként utaltunk azokra az adatokra, hatásokra, amelyeket az iskolai környezet hozott létre. Mivel a dolgozatnak egyik alapvető feladata a „speciális”, vagyis a szaktárgyi érdeklődést kialakító tényezők feltárása, ezért az iskolai hatást kell részletesebben megvizsgálni (6. ábra).

AZ ISKOLAI KÖRNYEZET HATÁSÁN BELÜL ÉRVÉNYESÜLŐ PÁLYAIRÁNYÍTÓ TENYEZŐK

6. ábra

A szakunkra jelentkezett tanulók esetében is beigazolódtak a GERÉB és TÍMÁRNÉ által végzett vizsgálat eredményei [4], amennyiben az iskolai környezet a legfontosabb a pedagóguspályára való irányulásban. A diagramm aránytalanul nagymértékben a tanár személyét emeli ki motiváló tényezőnek. Ez a tény arra is felhívja a figyelmet, hogy a tanár személye milyen tekintélyes szerepet játszik az ifjúság nevelésében. A tanár személyének kulcsszerepe mellett viszont aránytalanul elmarad a szaktárgyra motiváló hatása. Ez az aránytalan hatás eltolódás csakis úgy equalizálható, ha a tanár személyének ráhatása fokozottabban párosul a szaktárgy magasabb szintű oktatásával. Ebből következik, hogy a tanszékre vár a tantárgyi motívumok kialakítása, amely mindenképpen sokoldalú és összetett feladatot jelent. Mivel a pedagógus, a nevelési tevékenységének nagyobb részét a szaktárgy oktatásával tudja realizálni kevésnek tartjuk a diagramm szerinti 14,2%-ot, amely a szaktárgyak pályaorientáló hatását mutatja.

Öröndetes viszont az a 28,5%-os arány, amely a jelentkező tanulóknál a gyermekszeretet motivációját fejezi ki. A pedagóguspályán való eredményes tevékenységnek ez alapvető követelménye.

A pedagógus pályáról alkotott elképzelések hatására 5,8%-ban választották ezt a szakot. Az a tapasztalatunk, hogy ezeknél a tanulóknál a leglabilisabbak az irányulás körülményei. Ezért gyakran éri őket csalódás a főiskolai tanulmányok során.

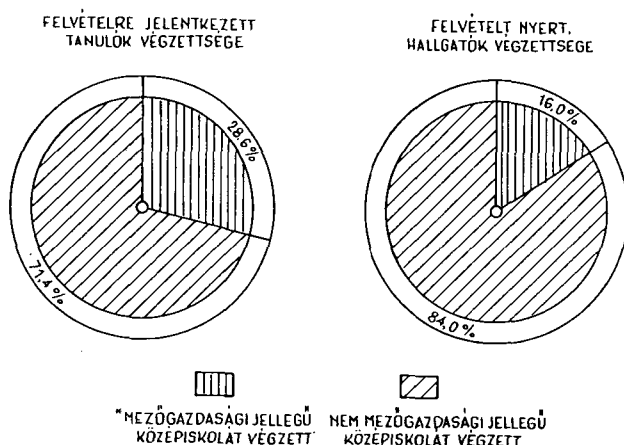
Az eddigi megfigyelések szerint a szaktárgyi érdeklődést jellemző motívumokat a felvételi vizsgán tanúsított produkció fejezheti ki elsősorban. Az ezirányú tájékozódás érdekében kiszámítottuk a két utóbbi év mezőgazdaságtani írásbeli felvételének átlageredményét. Ez 1972-ben 3,1, 1973-ban pedig 2,7 volt. Ebből a konkrét bizonyosságból csak elkeserítő következtetést lehet levonni a szaktárgyi érdeklődés szempontjából. Ezek a számadatok a szakmai előképzettség hiányára mutatnak.

A fenti tapasztalatok is azt bizonyítják, hogy a szaktárgyi orientációt kialakító alapvető tényező a tanulók iskolai végzettsége, tanulmányai. Az erre vonatkozó vizsgálati eredményeket a 7. diagramm mutatja be (7. ábra).

A diagramm a felvételre jelentkezett és felvételt nyert hallgatók előképzettségét

FELVÉTELT NYERT HALLGATÓK KÖZÉPISKOLAI
VÉGZETTSÉG SZERINTI SZÁZALÉKOS MEGOSZLÁSA

7. ábra

mutatja be a vizsgált három év viszonylatában. Ebből láthatjuk, hogy még mindig kevés a szaktárgyi előképzésben részesülő mezőgazdaságtan szakos hallgató.

A diagrammon a mezőgazdasági jellegű végzettséghez vettük mindazokat a középiskolákat, amelyekben olyan tantárgyak oktatása folyik, amilyenek a tanszéken oktatott tantárgyak között szerepelnek. Így az egészségügy és az élelmiszeripari középiskolákat is.

Sajnos, ezeknek a tanulóknak a száma még egyharmadnál is kevesebb. A felvételt nyert hallgatóknak pedig 16%-át képezik. Ha az 1970-es vizsgálati eredményhez a 29%-os arányhoz hasonlítjuk a mostani 16%-ot, csökkenő tendenciát tapasztalunk. Ez az arány azt is mutatja, hogy a főiskolára inkább a gimnáziumokból jönnek a tanulók. Ez a körülmény a szakképzésünkben bizonyos oktatási-nevelési problémákat mindenképpen konzervál, legalábbis az első évfolyamoknál.

A továbbiakban számba vettük a tanulók által választott szaktárgyakból a középiskolában elért eredményeket, mivel ez is kifejezi a szaktárgyi orientáció megalapozottságát. A felvételre jelentkező 147 tanuló esetében ez a következőképpen alakult:

Biológia		Mezőgazdaságtan	
tárgyakból elért tanulmányi eredmény			
jeles	36		12
jó	37		11
közepes	26		9
elégséges	4		2

A táblázat elemzése szerint a felvételen részesülteknek alig több mint 1/4-e részesült mezőgazdasági szaktárgyi képzésben. A szaktárgyi képzés szempontjából

viszont öröndetes, hogy a mezőgazdasági oktatásban részesülők zöme több mint 2/3-része jeles és jó tanulmányi eredményt értek el.

A szaktárgyból mutatkozó tanulmányi eredmény alakulása miatt megkérdeztük a jelentkezett tanulóktól, hogy

„Melyik szaktárgy miatt választotta ezt a szakot?”

A kérdésünkre adott válaszok alapján a 147 tanuló esetében a következő számszerűség mutatkozott:

Biológia	Mezőgazdaságtan	Mindkettő
szaktárgy miatt választotta		
90	25	32

A felvételt nyert hallgatók esetében a szakválasztás szerinti megoszlás a következőképpen alakult az 1971—72—73-as felvételi évek során:

Biológia miatt	Mezőgazdaságtan miatt
választotta a szakot	
34	10

Ebben a táblázatban az a feltűnő, hogy a felvételt nyert hallgatók válaszaiban már nem volt található a „mindkettő” megjelölés. Viszont a felvételt nyert hallgatóknak — a táblázat szerint — még egy negyed része sem vallott a mezőgazdaságtan mellett.

A szaktárgyi orientáció feltárásának folyamán azt is vizsgáltuk, hogy a viszonylag kis számú szaktárgyi érdeklődésnél mi váltotta ki a mezőgazdaságtan megszerzését. Ennek vizsgálatához a következő kérdést tettük fel:

„Milyen hatásra szerette meg és választotta a mezőgazdaságtan szakot?”

A felvételre jelentkezett 147 tanulóból 57-en válaszoltak erre a kérdésre. A válaszok a következők voltak:

Azért mert falun laknak, így 18 tanuló válaszolt.

Azért mert mezőgazd. szakközépisk.-ban végzett, volt 15 tanuló válasza.

Mert a mezőgazd. szakon élőlényekkel foglalkoznak, 11 tanuló válaszolta.

Sokat dolgozott mezőgazdaságban, ezt 10 tanuló válaszolta.

A szaktárggyal kapcsolatosan irodalmat olvasott 6 tanuló és ezért választotta ezt a szakot.

A szaktárggyal kapcsolatos tanulmányi pályázaton elért eredmény alapján 1 tanuló választotta a mezőgazdasági szakot.

A szaktárgyi orientáció részleteinek még realisabb feltárása miatt kérdeztük meg, hogy

„Milyen szakkörben tevékenykedett a középiskolában?”

Erre a kérdésünkre az alábbi válaszokat kaptuk:

Biológia szakkörben 54-en

Egyéb szakkörben 9-en

Mezőgazd. szakkörben 7-en

Technikai szakkörben 2-en

Vizsgáltuk továbbá a szakkörben elért sikereiket, amelyek a szaktárgyi motivációt erősíthették.

„Milyen szaktárgyi versenyeken szerepelt?”

Az adott válaszok alapján a következő eredmény született:

	Tanulmányi verseny	Pályázat	Egyéb beadványok, versenyek
Biológiából	16	1	6
Mezőgazdaságtanból	3	3	—

Figyelemre méltó, hogy a hallgatók ezeket az eredményeket a személyes interjúk során a pályára ösztönző élmények között az első helyen említik.

A szaktárgyak iránti érdeklődés kialakulásában gyakran felismerhető tényező egy-egy szakkönyv motiváló hatása is. Kérdésünkre, hogy:

„Milyen mezőgazdasági tárgyú szakkönyveket olvasott?”

A válaszok a következő megoszlást mutatták:

Tankönyvet jegyzetet	Mezőgazd. lexikont	Egyéb mezőgazd. könyvet	Nem olvasott
4	3	29	71

A viszonylag nagyfokú irodalmi tájékozatlanságból arra lehet következtetni, hogy még nagyon kevés szerep jut a tanulók önálló ismeretszerzésének a szaktárgyi elmélyülésben. Itt lényegében csak az egyéb mezőgazdasági könyveket vehetjük figyelembe a szaktárgyi orientáció szempontjából.

Ez a táblázat azt is mutatja, hogy a középiskolában jobban ki lehetne használni a szakirodalom motiváló hatását, mivel a szakkönyvek olvasásához szükséges érdeklődés kifejezője a szak iránti érdeklődésnek is.

A szaktárgyi érdeklődés szempontjából mutatkozó eddigi negatív tapasztalatok további részletek vizsgálatára ösztönöztek bennünket. Ezek a vizsgálatok most már csak a szaktárggyal kapcsolatos tájékozottságra vonatkoztak.

„Ismerete-e a szaktárgyak összetételét és követelményeit?”

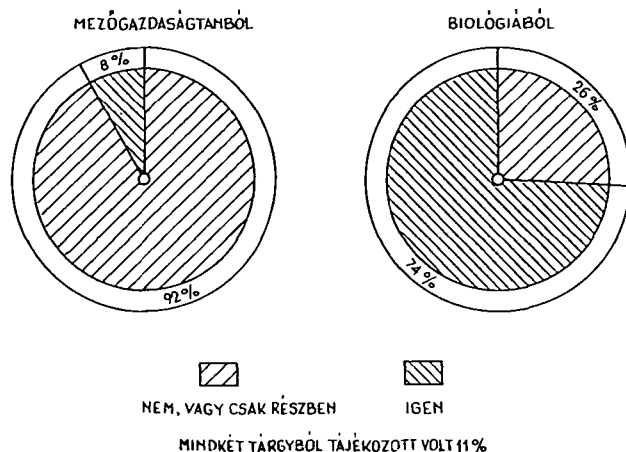
A felvételt nyert hallgatók szaktárgyi tájékozottságával kapcsolatos eredményeket a 8-as számú diagramm mutatja be (8. ábra).

A mezőgazdaságtanból 92%, a biológiából 26% a felvett hallgatók közül azt sem tudja, hogy milyen feladatok várnak rá a főiskolán. Különösen feltűnő az a nagyfokú tájékozatlanság, amelyet a mezőgazdaságtanból mutattak a hallgatók.

A személyes interjú alkalmával kiderült, hogy a tanulók a felvételre jelentkezés előtt a Felvételi tájékoztatót tanulmányozzák. A tájékoztatók viszont nem tartalmazzák a szaktárgyakkal kapcsolatos követelményeket, tartalmi kérdéseket. Pályatükörrel sem találkoztak, még kevésbé szaktárgyi tükörrel. Ezek a tapasztalatok megerősítik a GERÉB és KISS által már a hatvanas években [7] szorgalmazott szakmai és szaktárgyi pályatükör fontosságát.

A mezőgazdasági ismeretek és gyakorlatok szakra ez különösképpen vonatko-

**A VÁLASZTOTT SZAKTÁRGYAKKAL KAPCSOLATOS
TÁJÉKOZOTTSÁG SZÁZALÉKOS MEGOSZLÁSA**

8. ábra

zik, mivel a szaktárgyi megnevezés lényegében nem fejezi ki a szak összetettségét, tárgyköreit. Arra a kérdésünkre, hogy:

„Érte-e meglepetés a szaktárgy összetételét illetően?”

A hallgatók kettő kivételével azt válaszolták, hogy csak a felvétel után, mint főiskolás ismerte meg a szaktárgy követelményeit. Tehát a mi hallgatóink 92%-a a jelentkezéskor még nem ismerte a szaktárgy sajátosságait. Ezekután azt is meg kellett kérdezni a hallgatóktól, hogy:

„Kaptak-e instrukciót a szaktárgyak megválasztásához?”

Erre a kérdésre csak két hallgató válaszolt igennel.

Érdeklődtünk afelől is, hogy részt vettek-e szaktárgyi előkészítőn? A válaszok alapján a 44 felvételt nyert hallgatóból csak hárman vettek részt biológiából és egy tanuló kémiából.

Végül azt a kérdést is feltettük, hogy:

„Szeretett volna-e más szakra vagy más felsőoktatási intézménybe menni?”

A megkérdezettek 30%-a válaszolt igennel erre a kérdésre.

„Miért nem jelentkezett arra a szakra, vagy intézménybe, ahova szeretett volna?”

— kérdeztük tovább a tanulókat. Az erre adott válaszok igen eltérőek voltak:

- A legtöbb már megkísérelte, de nem sikerült.
- A szaktárgyak kedvezőtlen társítása miatt.
- A felkészülésüket nem érezték megfelelőnek
- Szüleik csak ide engedték.
- Szervezetileg (egészségileg) alkalmatlannak érezték magukat.

Ezek a válaszok elfogadhatóak és megindokoltak, tanulmányozásuk sok tanulságot eredményezne a pályaválasztás szempontjából is.

A vizsgálatok tanulságai

Vizsgálatainkat azzal az elhatározással végeztük, hogy megpróbáljuk feltárni a mezőgazdaságtan szakra jelentkező tanulók szaktárgyi orientációját befolyásoló tényezőket. Ezek közül természetesen csak néhányat ragadtunk ki és elemeztünk. Korántsem állítjuk, hogy az itt leírtakkal a téma feltárása teljes képet ad az összes probléma megoldásához. De mindenképpen adalékot nyújt, és főleg gondolatokat ébreszthet a tanulók pálya és szaktárgyválasztásának elősegítéséhez.

A korszerű tanárképzés és a szaktanárok feladatai megkívánják, hogy a leendő tanárainkat magasfokú szaktárgyi ismeretekkel ruházzuk fel. *Ennek a megvalósítása viszont megkívánja, hogy a pályaválasztást összhangba hozzuk a tanulók hajlamaival, adottságaival, készségeivel, képességeivel, érdeklődésével vagyis a személyiségjegyek összességével.* A dolgozatban feltárt eredmények is bizonyítják, hogy ehhez sokkal alaposabb, tervszerűbb és céltudatosabb pályaválasztási előkészítést, tájékoztatást kell végezni. Mert „Minden hivatás akkor válik az ember számára hivatássá” — hangoztatja GERÉB és TÍMÁRNÉ — „ha életcél megvalósítása fűződik hozzá.” A kiegyensúlyozott „psychés higiéné” feltétele a munkaöröm. A munka viszont csak annak lehet öröm a tanári pályán, aki szereti, ismeri és műveli az általa oktatott szaktárgyat. Ennek a feltétele már a középiskolában kell, hogy megalapozódjon. A főiskolán pedig majd tovább fejlődik illetőleg kialakul.

Általunk, ajánlott preventív tevékenységek lehetnének a következők:

1. A tanszék szaktárgyi tükrének elkészítése.
2. A mezőgazdaságtan szakot választani kívánó tanulók felvilágosítása, tájékoztatása a felvételt megelőzően.

3. Sokat segítene a tanszék munkáját bemutató film elkészítése.

4. A felvételi útmutató részletesebb szaktárgyi ismertetővel való bővítése stb.

Az itteni javaslatok természetesen csak részlegesen segíthetik az általunk fontosnak tartott szaktárgyi orientációt. *Ennek a törekvésnek az oktatás hétköznapiján rendszeresen ható tényezőkön keresztül kell megvalósulnia.*

IRODALOM

[1] Az állami oktatás helyzete és fejlesztésének feladatai (Válogatott dokumentumok gyűjteménye). Tankönyvkiadó, 1973.

[2] BÉKÉSI I.: Pedagógusvonások kibontakozása fejlődő tanárjelöltjeinkben. A Szegedi Tanárképző Főiskola Tud. Közl. 1970.

[3] BÉKÉSI I.: Feladataink egy alapvető pedagógustulajdonság kialakításában. Korszerűség és nevelés a tanárképzésben, 1970.

[4] GERÉB GY., TÍMÁR ANDRÁS-NÉ: Tanárjelöltek pályaválasztási motívumainak pszichológiai elemzése. A Szegedi Ped. Főisk. Évkönyve, 1961.

[5] GERÉB GY., VERÓK I.: Pályaválasztási indítékok lélektani vizsgálata. A Szegedi Tanárképző Főisk. Tud. Közl., 1963.

[6] GERÉB GY., VERÓK I.: Pályaválasztási indítékok lélektani vizsgálata gimnáziumi tanulók-nál. A Szegedi Tanárképző Főiskola Tud. Közl., 1964.

[7] GERÉB GY., KISS F.: Tanárjelöltek alkalmassági vizsgálatának néhány pszichológiai kérdése. A Szegedi Tanárképző Főiskola Tud. Közl., 1968.

[8] KATONA K.: Ifjúságunk problémái. Gondolat Kiadó, 1967.

[9] MATERÉNYI J.: Felkészítés az egyetemre. Tankönyvkiadó, 1973.

[10] MIHÁLY E.: A hallgatók előképzettségének hatása a mezőgazdaságtan szakos tanárképzésben. Korszerűség és nevelés a tanárképzésben, 1970.

[11] Nevelőmunka a felsőoktatásban. Felsőokt. Ped. Kut. csoport, Budapest, 1965.

[12] PFENDER, A.: Motive und Motivation. Berlin, 1966.

[13] RIESZ B.: Főiskolai hallgatói csoportok struktúrájának vizsgálata. A Szegedi Tanárképző Főiskola Tud. Közl., 1973.

[14] Szász J.: (szerk.): Kutatási módszerek az ifjúságszociológiában. Ifjúsági Lapkiadó Vállalat, 1970.

[15] Szász J. (szerk.): Pályák vonzásában. Ifjúsági Lapkiadó Vállalat, 1970.

[16] J. SZILÁGYI K. (szerk.): Pályatükrök, 38 felsőfokú képzést igénylő pálya (A pedagógus, 27. füzet), Országos Pályaválasztási Tanácsadó Intézet, 1972.

UNTERSUCHUNG DER DIE BERUFSWAHL VON LEHRERANWÄRTERN, DIE SICH FÜR DAS FACH LANDWIRTSCHAFT GEMELDET UND AUFNAHME GEFUNDEN HABEN, BEEINFLUSSENDEN FAKTOREN VOM GESICHTSPUNKTE DER FACHLEHRERAUSBILDUNG

E. Mihály

In der Arbeit werden die gemeinsamen Faktoren der Berufsbestimmung der sich um Aufnahme für die Fächer Biologie und Landwirtschaft bewerbenden Schüler und der Wahl des Fachgegenstandes untersucht. Analysiert werden dabei der Einfluss der Beschäftigung bzw. des Berufs, der Schulbildung und des Einkommens der Eltern, sowie die Schulbildung der Schüler, die von ihnen in den gewählten Fachgegenständen erzielten Ergebnisse, ihre Betätigung in Fachzirkeln, ihre bei Wettbewerben und Preisarbeiten im Wahlfach erreichten Resultate. Verfasser kommt zu dem Schluss, dass in der Wahl des Lehrerberufes dem betreffenden Fachgegenstand immer noch zu wenig Interesse entgegengebracht wird und macht einen Vorschlag zur Regelung und Beeinflussung der Zuführung der Schüler zum Landwirtschafts-Fach.

ИССЛЕДОВАНИЕ СПЕЦИАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ ПРЕПОДАВАТЕЛЬСКИХ КАДРОВ С ТОЧКИ ЗРЕНИЯ ВЛИЯНИЯ ФАКТОРОВ НА ВЫБОР СПЕЦИАЛИЗАЦИИ СТУДЕНТОВ, ПОСТУПИВШИХ НА СПЕЦИАЛЬНОСТЬ ПОЪСЕЛСКОХОЗЯЙСТВЕННЫМ НАУКАМ

Э. Михай

Статья изучает факторы совместно влияющие на выбор специальности и направленности профессии студентов поступающих на отделение биологии и сельскохозяйственных наук. Анализируются профессия, школьное образование, доходы, влияние местожительства родителей, далее, школьное образование, успеваемость по выбранным специальным предметам, деятельность в кружках и результаты, достигнутые на предметных и других конкурсах студентов. Устанавливается, что при выборе профессии очень незначительную роль играет интерес к выбранному предмету. Даются предложения на регулирование и влияние пробуждения интереса.